הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר נזיקין

שורשי הים על משנה תורה, הלכות חובל ומזיק

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות חובל ומזיק

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-חובל-ומזיק/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ז 4
הלכה יד 4

פרק ז

הלכה יד

מי ששחט חיה ועוף כו' וכן הורו שכל המונע לבעלים מעשות מצות שהם ראויים לעשותה וקדם אחר ועשאה משלם עשר' זהובים. ע"כ. הכי איתא בפ' כסוי הדם דפ"ז מעשה באחד ששחט ובא חבירו וכיסה וחייבו ר"ג י"ז. ובעי בגמ' שכר מצוה או שכר ברכה נ"מ לב"המ אי אמרת ש"מ אחת היא ואי אמרת ש"ב הויין מ' ת"ש כו'. והנה ברייתא זו הובאה בקמא פ' החובל על הא דתניא שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור ומוקי לה באילן העומד לקציצה ובשור העומד להריגה ודא"ל אנא בעינא למיעבד האי מצוה. ומייתי ליה ע"ז הך ברייתא דרשב"ג וכתבו שם הרי"ף והרא"ש דההיא דר"ג דינא הוא ולא קנסא דאי לא היכי יליף רב מיניה להיא דנטיעותי קצצת והא קמ"ק לא גמרינן עכ"ל. ותמהו על דבריהם הרש"ך בח"מ סי' שפ"ב ובסי' שפ"ה והרב מש"ל בפרקי' ה"ב דרב הוא דס"ל דק"מק ילפינן ואיך כתבו דמדיליף רב מיניה דרשב"ג להההיא דנטיעותי קצצת ש"מ דינא הוא ולא קנסא. והרב מש"ל הוסיף עוד לומר והרבה יותר מדאי דחקתי את עצמי ליישב דבריו ולא עלה בידי:

ולק"ד מקום איתי ליישב דברי הרי"ף והרא"ש והוא דהם ז"ל קשיתיה באותה סוגייא דפ' הנזקין דקאמר הש"ס דמשום הכי לא קאמר רב דמנסך היינו מערב משום דאיהו ס"ל דק"מק ילפינן והיינו מדמע:

וק"ל להרי"ף דמאן לימא לן דהכי ס"ל לרב דשפיר איכא למימר דאף רב נמי ס"ל דק"מק לא ילפינן והיינו טעמיה דרב דיליף מנסך ממדמע משום דס"ל כחזקיה דמייתי הש"ס בתר הכי דס"ל היזק שאינו ניכר שמיה היזק ואחד שוגג וא' מזיד וחייב מדאורייתא אלא דחכמים פטרו את השוגג כדי שיודיענו כדאיתא התם ואמטו להכי יליף לה ממדמע משום דדינא הוא ולא קנסא ושמואל ס"ל כר"י דאמר א' שוגג וא' מזיד אינו חייב מן התורה דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק וחכמים קנסו את המזיד כדי שלא ילך כל א' וא' ויטמא טהרותיו של חבירו ויאמר פטור אני וכיון דקנסא הוא לא יליף לה ממדמע אבל כ"ע מודו דק"מק לא ילפינן והכי הוה לן למימר טפי דפליגי רב ושמואל בפלוגתא דר"י וחזקיה ולא לאפושי בפלוגתא ולומר דפליגי בפלוגתא אחרינאי וליישב קושיא זו ס"ל להרי"ף דאה"ן לפום קושטא דמילתא בהכי הוא דפליגי רב ושמואל אלא דתלמודא אכתי לא הוה ידע ההיא פלוגתא דפליגי ר"י וחזקיה ומשמע ליה השתא דכ"ע ס"ל דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק דהא לחזקיה דס"ל שמיה היזק אסיקנא ליה לקמן בקשיא ומש"ה הוא דקאמר דרב ושמואל פליגי בק"מק אבל לבתר דמייתי

תלמודא פלוגתא דחזקיה ור"י וקאמר דחזקיה ס"ל דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק אין ספק דהשתא מצי שפיר למימר דבהכי נמי פליגי רב ושמואל והדר ביה תלמודא ממאי דקאמר מעיקר' ומוקי פלוגתייהו דרב ושמואל בפלוגתא דחזקיה ור"י וכ"ע ס"ל דק"מק לא ילפינן ובכן דברי הרי"ף נוחים הם בדבר האמור. ואמנם לדידי ק"ל תו בדברי הרי"ף דמאי ק"ל מההיא דרב דיליף מההיא דר"ג להההיא דנטיעותי קצצת דאטו רב מסברא דנפשיה קאמר הכי דאתקשי לן היכי יליף ק"מק והלא רב לתרוצי ברייתא הוא דאתא וקאמר דהך ברייתא באומר נטיעותי קצצת כדקניס ר"ג גבי כיסוי הדם ולא משום דתנא יליף לה מההיא דר"ג אלא משום דתנא גופיה ס"ל דיש לקנוס בזה שחטף את המצוה כי היכי דקניס תנא במטמא ומדמע ומנסך למ"ד שהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק :

ואפשר ליישב דכיון דהכא ליכא טעמא למקנסיה כההיא דמטמא ומדמע דאיכא טעמא שלא ילך כל אחד ואחד ויטמא טהרותיו של חבירו דהכא אפי' ילך כל אחד ויחטוף מצות חבירו אין כאן הפסד ממון ואדרבא איכא חיבוב מצוה. ואף ר"ג לא קנסיה להההיא דקדם וכיסה אלא מפני שלא היה המצות חביבות עליו וכמ"ש הסמ"ע דלטעמא דקנסא הדבר תלוי בעיני הדיין ואין הכל שוים בקנס וא"כ הכא בהך ברייתא דתני סתמא דכי לא טעין אתה אמרת לקצוץ חייב אי לאו דס"ל לרב דדינא הוא ולא קנסא לא הו"ל לתרוצי ברייתא דחייב מטעם קנס כיון דתני סתמא חייב ואלו מטעם קנס לא הו"ל למיתני סתמא חייב:

ולעיקר קושית הש"ך והמ"ל שמעתי תירוץ א' ומטו בה משמיה דרב מה"ד כמה"ר חיים מודעי נר"ו דלדידיה משמע ליה דט"ס נפל בלשון הרי"ף ובמקום מ"ש אמאי קגמר מיניה להא דתנן צ"ל אמאי לא קגמר מינה רב מהא דתנן וכונתו דאם איתא דהא דר"ג קנסא הוא ומינה יליף רב להההיא דנטיעותי קצצת ומשום דס"ל דק"מק ילפינן א"כ כי פליגי רב ושמואל בפ' הנזקי' אי קנסא מקנסא ילפינן או לא ילפינן אמאי לא קגמר רב להך סברתו מברייתא הלזו דנטיעותי קצצת דש"מ דס"ל להך תנא דק"מק ילפינן ואמאי לא מותיב מינה לשמואל דס"ל דק"מק לא ילפינן: והכריח הרב הנז' כדבריו דאי כמ"ש בספרי' בלשון הרי"ף אמאי קגמר אין הלשון מדוקדק דהכי הול"ל היכי גמר מיניה רב ולשון אמאי לא שייך כשהקושיא היא באופן זה שהבינו הרבנים הנז' הרב ש"ך והמש"ל את"ד נר"ו ולא נחה דעתי בזה מאחר שלשון הרי"ף הובא ג"כ בהרא"ש בפ' החובל ושם נמי כתוב כמ"ש בספרי' אמאי קגמר. ודוחק לומר שגם בלשון הרא"ש נפל ט"ס ואעפ"י שלשון אמאי אינו מדוקדק ולפ"ז אין זה מן הדוחק כ"כ וכונתו לומר אמאי לא חייש רב לסברא זו דק"מק לא ילפינן וקגמר מינה:

והרב נחפה בכסף בחלק חו"מ סי' א' תירץ לקו' הנז' שכונתם רצויה דהיכי גמיר מיניה רב ולא קא מותיב מהך ברייתי' לשמואל דס"ל דק"מק לא ילפינן דהרי מוכח מהך ברייתא דילפי' מדלא קאמר בהדייא מה שחייב וסמך על עובדא דר"ג דנילף מינה ולא אשמועינן אלא פיטורא באמר ליה אתה אמרת וליכא לאוקמא אלא בהכי דאל"כ לא שבקת חיי אלא ודאי נראה דהאי מילתא דינא הוא ולא קנסא ולכך לא מותיב מינה לשמואל עכ"ל: ותירוץ זה הוא כעין מה שתירץ הרב כמהר"ח מודעי ז"ל. ועתה מידי עיברו זה בני נאמן נטע נעמן החכם המרומם כה"ר מרדכי נחום ה"י על דברי אלה חזות קשה הוגד לו בדברי הרב נחפה בכסף וז"ל (אחרי המחי' הראויה אמינא. דדברי הר"ב נחפה בכסף אינם מוכרחים לע"ד דאיך יקשה מהך ברייתא לשמואל דס"ל דק"מק לא ילפי' והרי ברייתא לא קאמר בפירוש דק"מ ילפינן כי היכי דנילף מיניה ולמותיב מינה לשמואל ואי מותבינן לשמואל הוה מתרגם יתא באופן אחר דהיינו בדליכא עדים שקצצו ושהרגו דאז נאמן הוא כשאומר אתה אמרת במיגו דיכול לומר לא קצצתי. וא"ת דאז הוי מיגו במקום חזקה אפשר דס"ל לשמואל דמיגו במקום חזקה אמרינן מאחר דבעיא דלא איפשיטא היא בפרק השותפים והוי קולא לנתבע וחומרא לתובע ונשבע היסת ונפטר כמ"ש מרן החבי"ב בח"המ סי' שפ"ב הג"הט אות י"א יע"ש:

וראיתי להש"ך בח"המ סי' שפ"ב בהאי פלוגתא אי האי חיובא דחייבו ר"ג הוא דינא או קנסא כתב משם הש"הג דיראה מסוף דברי הרמב"ם דדינא הוא מאחר שכתב שהורו כן בכל המצות אלמא גמרינן מיניה והוא ז"ל ס"ל דקנסא הוא. ושוב כתב וז"ל ומיהו י"ל דכונת הרמב"ם דלכ"ע דינא הוא אלא דבברכה נהי דחייבו ר"ג י"ז מ"מ במצוה אפשר שאינו נותן י"ז רק כפי מה שיראו הדיינים ואח"כ כתב שיש מי שהורה כן בכל המצות ומ"ש הרמב"ם שהוא נותן קנס קצוב ר"ל אע"ג דדינא הוא מ"מ קנס הוא כמו שאר קנסות הכתובי' בתורה שקצובים הם והם דין תורה ולא קנסא דרבנן שאינן קצובים וכן משמע בר' ירוחם שכתב בס' אדם [וחוה] נט"ו ח"ד גבי כיסוי וז"ל ומתוך דברי הרמב"ן נר' שאינו שוה י"ז אלא הברכה אבל מצוה בלא ברכה לא וכ"נ דעת קצת זולתו ואחרי' כתבו שכל מצוה שוה י"ז והביאו ראיה מפ' החובל גבי שור ואילן וכ"פ הרי"ף כו' ע"כ ונר' שמ"ש הרמב"ן ט"ס הוא וצ"ל הרמב"ם עכ"ל הש"ך. ולכאורה ק"ל לס' רי"ו הלזו דא"כ הוא איך יליף הש"ס בפ' החובל גבי שור ואילן מהאי עובדא דר"ג דלדבריו ז"ל שאני התם דהוי מצוה שאין בה ברכה דאילן ושור לאו בני ברכה נינהו ואיך יליף רב מיניה:

ולכן נלע"ד לתרץ והוא דכבר כתבנו משם הרש"ך דלדעת רבינו יש הפרש בין מצוה דאית בה ברכה לאין בה ברכה דבמצוה דאית בה ברכה הוא קנס קצוב י"ז ובמצוה

דלית בה ברכ' הוא כפי מה שיראו הדיינים ולדעתם מפרשי הסוגיא כך והוא דכשהביא רב להך ברייתא דר"ג אינו אלא לראיה בעלמא ואין כונתו לומר דגבי שור ואילן נמי חייב י"ז אלא האי כדאיתיה והאי כדאיתיה והוא דרבה בר בר חנא לא היה מוצא אופן כדי ליישב ברייתא זו והוה בעי למוחקה. ע"ז א"ל רב דאינו צריך למחוק הברייתא אלא תתרגם בשור העומד להריגה ומאי דטעין הוא דאנא בעינא למיעבד האי מצוה ותדע דיכול לטעון טענה כזו ע"ז אייתי האי עובדא דר"ג אבל אין רצונו לומר ליתן את של זה בזה דכמו דגבי מצות כיסוי הוא י"ז כן הדין בשאר מצות דלית בהו ברכה אלא שנייא היא דמצות דאית בה ברכה הוא קנס קצוב ובמצוה דלית בה ברכ' הוא כמו שיראו הדיינים והאי דמייתי האי עובדא דר"ג אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דיכול לטעון טענה כזו כנ"ל ליישב פשטא דשמעתתא לפי דעתם ז"ל:

והרב מכתב לדוד ביו"ד סי' מ"ב נרגש לדעת רבינו ורי"ו מה שנתקשה אצלינו וכתב וקושטא הכי הוי דבמצוה דליכא ברכה אינו חייב וההיא דפרק החובל פליגי עם סוגיא דהכא ואנן נקטינן כסוגיא דהכא דמקרי טפי סוגיא במקומה ועדיפא יעש"ב. והרואה יראה דדבריו ז"ל דחוקים מאד לומר דסוגייאי פליגי אהדדי דאפושי בפלוגתא לא מפשינן כדאמרי' בכמה דוכתי וצ"ע.

ודע שרש"ל כתב בפשיטות דהחוטף מצוה דרבנן אינו חייב י"ז יע"ש ומדברי רבינו בפרקי' משמע דס"ל כחילוק רש"ל בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן שכתב וכן הורו שכל המונע את הבעלים מעשות מ"ע ומשמע דדוקא מ"ע מן התורה קאמר וכ"כ הרב נ"בכ שם. וכ"כ הרב מכתם לדוד בי"ד סי' מ"ב וכתב עוד שם דאמאי לא כתב רבינו דבשכר ברכה נמי חייב דהא מסקנת הגמרא שם בפ' כס"ה מוכח דשכר ברכה היא ונ"מ לב"המ. ותירץ הוא ז"ל דרבינו היא גופא קמבעייא ליה היכא דחטפיה מצוה וברכה שעליה אי חייב י"ז לבד או עשרים דאיכא למימר דהא דלא חייביה כו' א"ד דוקא עשרה נקט ר"ג משום דאורייתא אבל משום ברכה לא קפדינן כלל ואפי' יאמרנה בלחש אינו חייב שאינו חייב אלא במידי דאורייתא:

ורצה להוכיח מההוא עובדא דר' מדקאמר מ' זהובים ש"מ דגם על הברכה דרבנן חייב אמנם ס"ל להרמב"ם דהך דהכא אינה אלא ראייה בעלמא דדילמא ר' פליג על ר"ג ור"ג מדלא חייבו אלא עשרה אולי דהכי ס"ל בעלמא דוקא על מצוה שהיא מדאורייתא חייב ולא על הברכה דרבנן וכפשט דברי ר"ג שלא הזכיר רק מעשה הכיסוי וא"כ נקטינן כר"ג לגבי דר' דלא קי"ל כר' אלא מחבירו ולא מרבו ואף דיצא ב"ק קי"ל אין משגיחין בב"ק. ולע"ד אחר המחילה אין נר' דרך זה שכתב דרבינו ס"ל דפליגי ר"ג ור' וקי"ל דהלכה כר"ג

דהא דחייבו הוא י"ז משום ש"מ ומשום ש"ב אינו חייב דאפושי בפלוגתא לא מפשינן מאחר דמריהטא דסוגייא משמע דלא פליגי דהא דחייבו ר"ג הוא ש"ב ותו ק' על הרב ז"ל דאיך שרטט וכתב ואף דיצא ב"ק קי"ל דאין משגיחין בב"ק וכנראה דאשתמיט מיניה דברי התוס' ז"ל בכמה דוכתי וחדא מינייהו ביבמות די"ד דהא דאמרינן אין משגיחין בב"ק היינו כשהוא שאול מאתו כההיא דר"א דאמר מן השמים יוכיחו ומשום כבודו הוא דיצא אבל כשהב"ק יוצא מאליו משגיחין בב"ק ועוד תירצו שם דהא דאמרי' אין משגיחים בב"ק היינו כשהם רבים כההיא דר"א דהוו רבנן רבים לגבי ר"א אבל לגבי ר"א דהם רבים משגיחין בב"ק והנה מבואר דהכא לא שייכי הני תירוצי דתירצו התוס' כדי שנאמר דאין משגיחין בב"ק וא"כ ק' איך כתב הא קי"ל דאין משגיחין בב"ק דבכה"ג שפיר משגיחינן אב"ק ודע דהא דחייב י"ז בחוטף מצוה מחבירו ה"ד כשהיא מצוה דאורייתא אבל במצוה דרבנן אינו חייב כלום כמ"ש רש"ל בב"ק פ' החובל וז"ל ומיהו ה"ד במצוה הכתובה בתורה כגון לא תשים דמים בביתך וכיוצא אבל במצוה דרבנן לא כו' יע"ש וכ"כ הרב נחפה בכסף בסי' הנז' מסברא דנפשיה ועיין להרב מוהרי"ד ז"ל בס' שער יוסף ז"ל שהק' ע"ד למה לא הביא דברי רש"ל ז"ל שממנו יצאו הדברים הללו יע"ש והרב הנז' הביא ראיה דבמצוה דרבנן אינו חייב מהא דפ' הניזקין בסוגייא דהיזק שאינו ניכר דרמי דר"י אדר"י דבמטמא ומדמע בשוגג פטור במזיד חייב ואלו במבשל בשבת אמר בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית ותירצו ל"ק כי לא קניס בדרבנן בדאורייתא קניס ע"כ ופסקו הפוסקים כר"י ופירש"י וז"ל ור"י באיסור דאורייתא משום דעבר איסור חמור קניס להרחיקו אבל בדרבנן דקיל לא קניס את השוגג ע"כ וא"כ ה"נ לענין זה במצות עשה דאורייתא דחמירא קנסו למונע את חבירו אבל במצוה דרבנן דקילא לא קנסו למונע עכ"ל: ולא ידעתי איך לא חילק במצוה דרבנן כשהוא במזיד דחייב שכן מבואר שם בגמ' דבאיסורא דרבנן אם עבר במזיד אפי' בדרבנן קנסו דעלה דרמי מדר"י אר"י דבחד דוכתא אמר ר"י המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ובמקום אחר אמר ר"י המבשל בשבת בשוגג יאכל למ"ש במזיד לא יאכל עולמית ותריץ דר"י אדר"י ל"ק כי לא קניס בדרבנן בדאורייתא קניס וכתב שם רש"י וז"ל ור"י באיסור דאורייתא משום דעבד איסור חמור קניס להרחיקו אבל בדרבנן דקיל לא קניס את השוגג: הרי מבואר בהדיא מדברי רש"י הללו דבמילתא דרבנן הא דלא קנסו ה"ד כשהוא שוגג אבל במזיד חייב בקנס וכן מבואר בהדיא ג"כ בפסחים בס"פ כ"ש גבי ההיא דעברה ולשה וא"כ ק' על הרב ז"ל איך שרטט וכתב דבמצוה דרבנן לעולם אינו חייב דמשמע בין בשוגג בין במזיד דהא ממקום שבא מבואר דאיכא הפרש בין שוגג למזיד:

איברא דלא על הרב ז"ל לבד תלונתינו כי גם לס' רש"ל ודעימיה דס"ל דבמצוה דרבנן אינו חייב לכאורה סוגיא זו הויא תיובתיה דמבואר דאפי' במילתא דרבנן כשהוא במזיד חייב מיהו לסברת רש"ל הלזו י"ל דהוא ז"ל לא כתב דבמצוה דרבנן אינו חייב אין הכונה לומר דאינו חייב כלל ועיקר אלא כונתו לומר שאינו חייב ק"ק י"ז כמו מצוה הכתובה בתורה שהוא י"ז אבל עכ"פ מיחייב איהו בקנס כמו שיראו הדיינים והכי משמ' מדיוק דבריו דהא הוא ז"ל קאי בענין י"ז וע"ז סיים וכת' דבמצוה דרבנן לא כלומר דאין שיעורייהו שוה מצוה דאורייתא למצוה דרבנן דנחתינן דרגא כנ"ל ליישב דעת רש"ל כי היכי דלא תקשי מסוגיא הלזו ומיהו לדעת הרב נב"כ שכתב דבמצוה דרבנן לעולם אינו חייב ק' איך לא עלה לחלק בהכי מאחר שהביא הסוגיא הלזו ודוחק לומר דכל עיקר כונת הרב ז"ל לומר הוא דיש הפרש בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן דבדאורייתא חמירא ובדרבנן קילא דהכי מבואר מסוגיא הלזו ולעולם דבמזיד חייב דכל כי האי הי"ל לפרש ודוק: